

Intervju

Dr. Hubert Požarnik: »Pametne misli pogosto težko zmagajo, zato jih je potrebno velikokrat ponavljati«

Mojca Furlan

Dr. Huberta Požarnika poznamo kot psihologa, psihoterapevta, publicista, pisatelja, politika, predvsem pa kot izjemnega ekologa v najširšem in najzlahtnejšem pomenu besede. Sama sem ga med svojim študijem spoznala tudi kot predavatelja, strokovnjaka z ogromno energije, ki je na učiteljski začetnici pustil neizbrisen pečat.

Dr. Požarnik je s številnimi objavljenimi deli in osebnim delovanjem že v osemdesetih letih osveščal in izobraževal, vodil bralce skozi zanimive zgodbe, bogato podkrepnjene z nemalokrat tudi šokantnimi podatki in svojstvenimi stališči. Njegova besedila so polna iskristosti, duhovitosti, humorja. S svojimi iskrenimi razmišljanji in izzivi nas nagovarja neposredno v srce in v polni meri zaposli tudi naše možgane. Vsebine razkrivajo in razlagajo pomemben in dragocen del našega bivanja in biti. Branje njegovih del Alternative, Prihodnost napredka, SOS za našo Zemljo, Sedanost prihodnosti, Ne samo od kruha so knjige, ki jih toplo priporočam vsakemu učitelju in staršu. Človeka spodbudijo, da najde moč in smisel delovanja, da se iztrga iz vsakodnevne bitke z divjim in prehitrim tempom, da razmisli o svojih vrednotah in v življenje vključi čim več prijaznih dejanj, pomembnih za odnose do sočloveka in do okolja, ki nam je bilo podarjeno.

Spoštovani gospod Požarnik, knjige, ki ste jih napisali tudi trideset let nazaj, se berejo, kot bi bile napisane včeraj. Kako Vam je uspelo tako konkretno videti v prihodnost?

Opozorila, da se bo močno zapletlo, če bomo nadaljevali s svojim početjem, niso od danes. Spomnimo se samo prvega poročila Rimskega kluba leta 1972 z naslovom Meje rasti. Odmev, ki ga je imela moja knjiga Alternative iz leta 1984, kaže, da je bilo že tedaj tudi pri nas veliko takih, ki so slutili, čutili, si izračunali ... da je kurz sodobnih industrijskih družb naravnani na ledeno goro, zaradi česar moramo, če se ji želimo izogniti, združiti boj proti izkoriščanju ljudi z bojem proti izkoriščanju narave.

Človeštvo torej sedi na vlaku, ki drvi brez nadzora in z nevarno hitrostjo...

Zaradi večje nazornosti vzemimo drug primer. Potniško letalo ima vsaj štiri vrste instrumentov: eni kažejo, ali leti v pravo smer, drugi, ali motorji delujejo kot morajo, tretji, ali ima dovolj goriva, in četrti, ali je v potniški kabini dovolj zraka in prava

temperatura. Moderna družba takih instrumentov nima. Nihče ne pove, kam pravzaprav hoče priti, nikogar ne skrbi vedno večje škripanje v motorjih, nihče ne razmišlja o tem, ali ima dovolj življenjske moči, prav tako pa nikogar ne zanima počutje potnikov. Težko je napovedati, kakšen bo svet čez nekaj desetletij, nekaj pa je zanesljivo: če ljudje v razvitih industrijskih deželah ne bodo temeljito spremenili svojega načina življenja in dela, svojih orodij, ustanov, meril in vrednot, potem se človeštvu slabo piše. Moralni relativizem, površinski intelektualizem, duhovna in bivanjska praznina, nenasitno potrošništvo, bolesten individualizem, navidezna demokracija, primitivizacija življenja in neodgovorno ropanje ter onesnaževanje narave, ki danes vedno bolj prevladujejo v teh deželah, so namreč sovražni kulturi življenja.

Zakaj se ne odzovemo na opozorilne znake in svarila?

Pametne misli pogosto težko zmagajo, prav tako tudi opozorila ne zaležejo vedno. Zato jih je potrebno, če nam je prav ali ne, velikokrat ponavljati.

Pogosto se sicer omenjajo ukrepi do leta 2050, vendar je ta letnica zagotovo preveč oddaljena, da bi se dotaknila ljudi tukaj in zdaj...

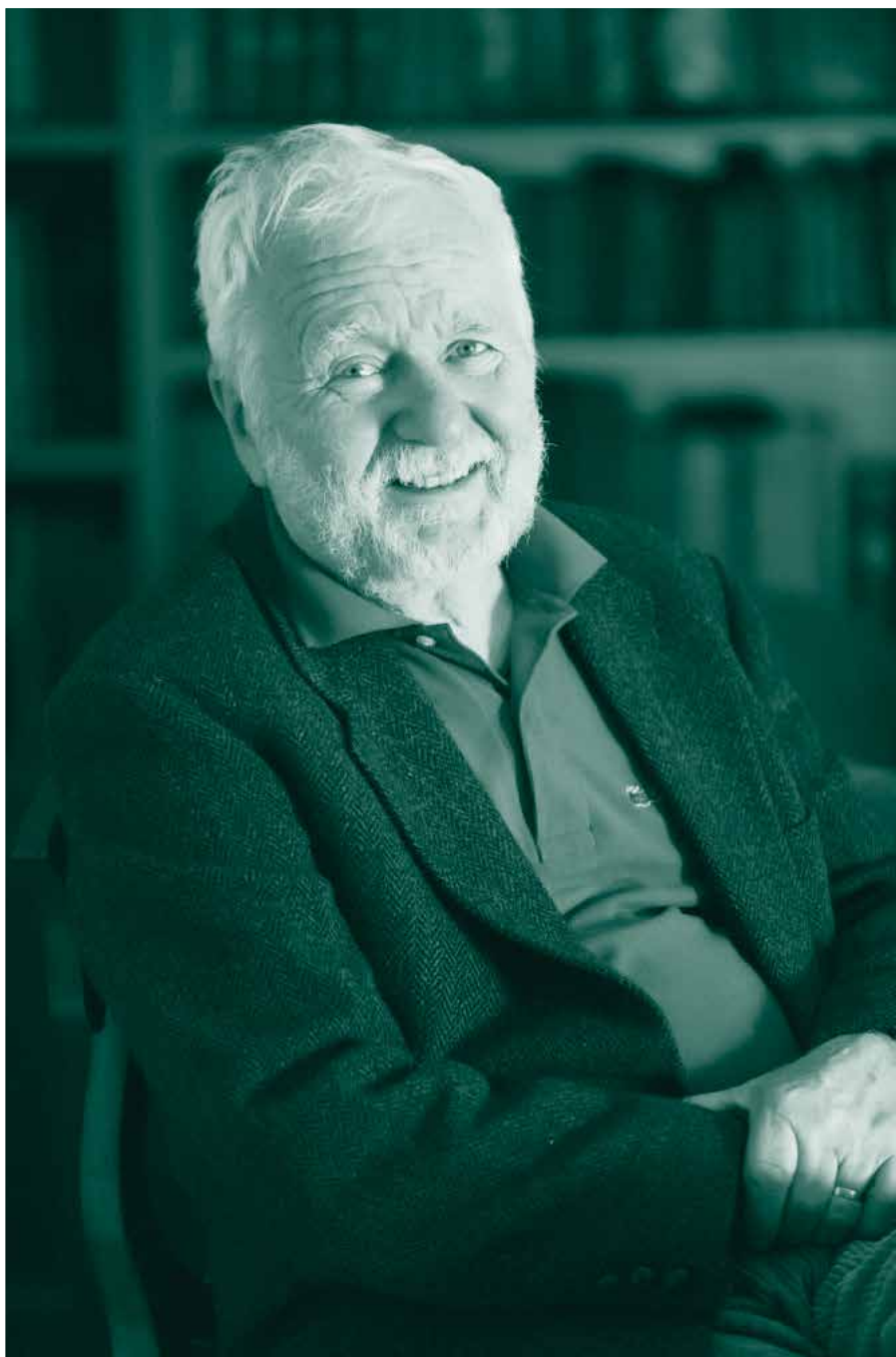
Značilno za današnjega človeka je, da razmišlja znotraj ozkega prostorskega in časovnega okvira. To pomeni, da ima pred očmi predvsem sebe in svoje najbližje. Njegovo resno ukvarjanje s prihodnostjo običajno ne seže dalj kot do nekaj prihodnjih mesecev, v najboljšem primeru nekaj let. Z drugimi besedami: tistih, ki razmišljajo o usodi človeštva in jemljejo resno stvari, ki se lahko zgodijo čez deset ali več let, je bolj malo.

V medijih poslušamo razlage o veliki nuji po večji gospodarski rasti. Gospodarsko rast enačimo z napredkom. Ali greta gospodarska rast in trajnostni razvoj lahko z roko v roki?

Velik del sveta, na čelu z industrijsko najbolj razvitimi državami, visi na gospodarski rasti kot alkoholik na steklenici. Prepričanja, da jo je možno ohraniti v neskončnost in jo iz leta v leto večati, so dopustila, da danes z njo stoji in pade skoraj vse: delovna mesta, izobraževanje, kultura, zdravstvo, socialno varstvo ljudi in celo varstvo okolja. Da gre za utvaro, pove že preprosto dejstvo, da »skromna« dwoodstotna letna rast bruto domačega proizvoda v prihodnjih 35 letih pomeni povečanje gospodarstva za dvakrat in v 70 letih za več kot štirikrat. Poleg tega BDP (vrednost v tekočem letu proizvedenega ter na trgu ponujenega blaga in obsega storitev) sam po sebi tako in tako nič ne pove. To ni podatek, ali gre ljudem v resnici dobro, ali država pametno investira, skrbno in obzirno ravna z naravo, naravnimi surovinami in viri energije, je ustvarjen dobiček pravično razdeljen, se razvija država v pravo smer in tako dalje. Skratka: stalna gospodarska rast ni samo nemogoča, ampak je tudi nezdržljiva s trajnostnim razvojem. Zato je zadnje čase vedno glasneje slišati zahteve po drugačnih kazalcih blaginje in razvoja.

Na primer nematerialnih? Skupaj z ekološko problematiko se namreč poraja tudi duhovno siromašenje oziroma izjemno pomanjkanje vrednot...

Foto: Mateja Jordovič Potočnik

Ena izmed slepih peg varuhov narave je, da se skoraj izključno trudijo zmanjšati ali celo odpraviti biološko ogroženost rastlin, živali in človeka, vendar pa puščajo vedno hujše onesnaževanje človekovega notranjega sveta in njegovega kulturnega in socialnega okolja. To je eden izmed razlogov, da današnja institucionalizirana ali ljubiteljska prizadevanja za pristnejše sožitje človeka in narave pogosto ne obrodijo toliko sadov, kot bi želeli.

V vaši knjigi *Prihodnost napredka breme*: »Bolj ko so stroji podobni ljudem, bolj so ljudje podobni strojem.« Kaj ste mislili s tem?

Človek je nepopolno bitje. Zato je tehnika njegovo pomembno dopolnilo in pomagalo njegovemu preživetju. Toda zadnje čase jo pretirano malikujemo. V veliki meri zato, ker mislimo, da bo prav novi rod tehnike rešil človeštvo vseh zemeljskih tegob – tudi tistih, ki jih povzročata današnja

tehnika sama. Niso redki, ki mislijo, da je razvoj tehnike in tehnologije kar istoveten z napredkom človeka in družbe. In to kljub dejstvu, da so stroji do danes močno razvrednotili človekova čutila, roke in noge ter grozijo sedaj razvrednotiti še njegove možgane. Samo slepec ne vidi, da ima naša prijateljica tehnika tudi svojo senčno plat. Vsekakor ne kaže nekritično sprejemati za svojo vsako tehnično novotarijo in po njej krojiti svoje življenje. Prav tako se moramo zavedati, da zgolj s tehnološkim varstvom okolja ne bomo prišli do živega okoljskim problemom.

Svetujete, naj s »stroji ravnamo kot s stroji in z ljudmi kot z ljudmi«?

Vedno več ljudi iz dneva v dan in z veliko vnemo izboljšuje, lepša, čisti, popravlja in neguje stroje ter izgublja delo – zato da imajo stroji delo! Mnenja sem, da človek v vsakem primeru zasluži več občudovanja, spoštovanja, pozornosti, pomoči in nege kot pa stroj.

Med vašimi besedili je ogromno duhovitih citatov, ki bralca spravijo v smeh, hkrati pa skozi šaljivost še bolj resno spodbudijo h globokemu razmišljanju. Kakšni so bili odzivi bralcev na tak stil pisanja?

Na Slovenskem je bilo zadnje čase napisanih kar nekaj tehtnih in dokumentiranih knjig, zbornikov, člankov in raziskovalnih poročil o stanju okolja. Bojim se, da ne glede na to, kako so bili napisani in komu so bili namenjeni, niso dovolj zalegli. Vendar je potrebno imeti pred očmi, da okoljski problematiki ne bomo prišli do živega le s prelivanjem črnila.

Morda politična volja?

Prav velike vnetosti in zagnanosti za izdelavo in uresničitev vrednih vizij pri naših politikih ni opaziti. Odgovorni rajši mižijo in se lotevajo problemov, ki so jih praviloma sami povzročili. Delajo le s pol srca, težave skušajo izvoziti v revne dele sveta ali pa rešitve prelagajo na ramena prihodnjih rodov. Najhuje pa je, da se še naprej obnašajo tako kot zdravnik, ki odmerek neučinkovitega zdravila podvoji, namesto da bi zdravilo zamenjal z drugim.

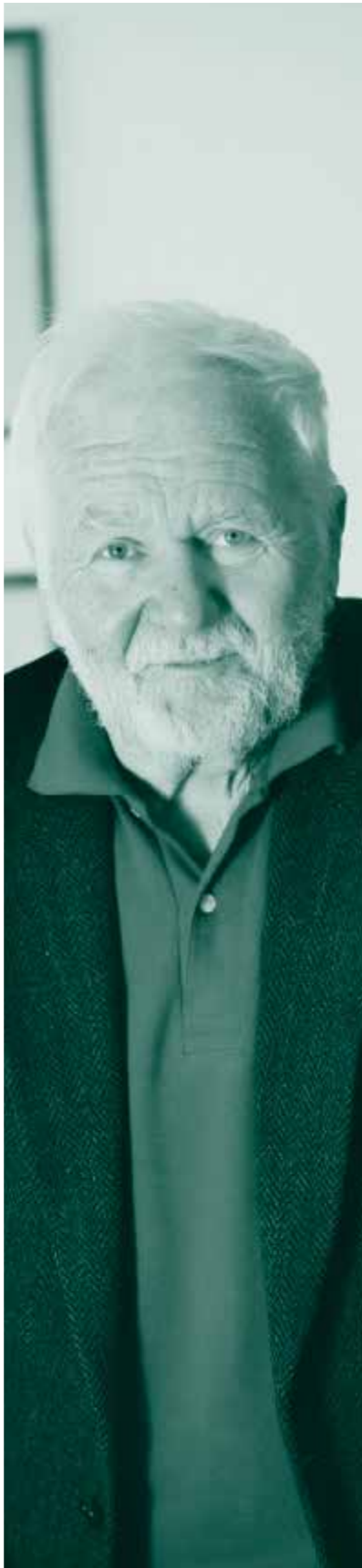

Foto: Mateja Jurdovič Potočnik

Slovenija ima – na primer – idealne možnosti za samooskrbo, pa je ta v zadnjih letih vseeno izjemno padla. Kako to komentirate?

Krivcev, da se površina kmetijskih zemljišč v Sloveniji iz leta v leto dramatično zmanjšuje, tako da smo po možnosti samooskrbe že skoraj na repu evropskih držav, je več. Glavni je vsekakor kronično pomanjkanje celovite, dosledne, trajnostnemu razvoju naklonjene razvojne politike, zaradi česar sta zgrešeni tudi naša kmetijska politika in prostorsko načrtovanje. Čeprav je iz leta v leto biološka pestrost našega planeta vedno manjša, vidimo, kako skušajo farmacevtski, agrokemični in živilsko predelovalni giganti izriniti s polj, sadovnjakov in iz hlevov avtohtone rastline in živali ter jih nadomestiti s svojimi domnevno »izboljšanimi« vrstami, ki so »boljše« samo zato, ker jim prinašajo več dobička.

Za Slovenijo se vsi strinjamo, da je dežela izjemnih naravnih lepot. Po nekaterih podatkih je na svetu tako raznolikih le 2 % dežel. Kaj smo Slovenci po vašem mnenju pripravljene storiti za sonaravni turizem?

Vedno več je tistih, ki trdijo, da ohranitev narave ni le biološka nuja, ampak je lahko tudi ekonomsko koristna. Tako na primer izvedenci Mednarodne organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD) že dalj časa poudarjajo, da je glavni kapital prihodnjega turizma dežel njihova naravna in kulturna dediščina. In res. Zasičeni s svojim vsakdanjim življenjem, a tudi z industrializirano hotelsko ponudbo, tipiziranimi penziji in konfekcijsko zabavo, vedno več turistov iz visoko industrijskih držav in brezdušnih mest išče naravno, lepo, pristno, nekaj, kar dobro dene tudi duši. Slovenija, kateri je dal Bog, kot je zapisal Ivan Cankar v svoji noveli Kurent, polno prgišče lepot, je zanesljivo med prvimi, ki sme in mora staviti na mehki, sonaravni turizem.

Verjetno bo treba začeti pri koreninah in spremeniti način razmišljanja. Kje tu vidite vlogo vzgojiteljev, učiteljev?

»Dajte nam šolo in čez sto let bomo imeli novega človeka,« je samozavestno, a preveč

optimistično, vzkliknil nemški pesnik romantike Novalis. In vendar je oblikovalna moč šole izjemno velika. Pod pogojem, da šola pospešuje celostni razvoj otrok in mladine (torej glave, rok in srca), ali povedano drugače: če izobražuje, pomaga učencem uporabiti znanje v življenju in jih načrtno duhovno, vrednostno in značajske oblikuje. »Cilj vzgoje in izobraževanja,« je menil Anton Trstenjak, »naj bo vrednostno usmerjen in vrednostno čuteč človek. Znanje pa je potrebno postaviti v službo ljubezni, človečnosti in ustvarjanja boljšega in pravičnejšega sveta.«

Kdo, mislite, bi našo civilizacijo lahko popeljal v pravo smer? Posamezniki, aktivisti, mirovniki, vzgojitelji, civilne iniciative, politiki?

Na srečo je pri nas in v svetu veliko ljudi, ki že danes zavestno živijo tako, kot bo potrebno živeti v prihodnje. Nekaj je tudi takih, ki so le smerokazi v pravo smer, vendar (tako kot vsi smerokazi) sami ne gredo tja, kamor kažejo. To je še vedno boljše, kot voditi in usmerjati ljudi v napačno smer. Žal so prizadevanja naših naravovarstvenikov pogosto razdrobljena. Zato bi bilo dobro, da se posamezniki in skupine dobre volje v prihodnje bolj povežejo med seboj.

Nekateri učitelji v šolah mlado generacijo že dolgo spodbujajo k razmišljanju in k delovanju. Pouk vsakodnevno obarvajo z noto trajnostnega razvoja. Vendar posamezniki niso dovolj, sistemsko pa se skoraj nikamor ne premakne!

Res je, slovenskemu učitelstvu (posamezniku in skupnosti učiteljev) gre velika zasluga, da se kljub vsemu zavajanju otrok in mladine k pretiranemu potrošništvu in neodgovornemu življenju sploh, krepi ekološka zavest mladih.

Za vaše odgovore se Vam lepo zahvaljujem, prav tako pa se za vaše čudovite strokovne napotke, pozitivne misli, izzive, spodbude in nesebičen trud za dobrobit človeštva zahvaljujem tudi v imenu številnih bralcev. Najlepša hvala, dr. Hubert Požarnik!